

Esilda Luku

Universiteti "Aleksandër Moisiu"

Durrës

Marrëdhëniet shqiptaro-jugosllave (1945-1948) dhe paraqitja e tyre në tekstet shkollore të historisë

Abstrakt:

Ky punim ka për qëllim të analizojë marrëdhëniet ekonomike dhe politike midis Shqipërisë dhe Jugosllavisë pas Luftës së Dytë Botërore, si dhe prezantimin e tyre në tekstet e historisë për arsimin fillor dhe të mesëm gjatë regjimit socialist dhe periudhës së tranzicionit në Shqipëri. Synimi i tij është të paraqesë një analizë krahasuese të mënyrës së trajtimit të marrëdhënieve shqiptaro-jugosllave në librat e historisë sipas shkollave të ndryshme të historiografisë. Më 9 korrik 1946 nënshkruhet Traktati i Miqësisë dhe Ndhmës Reciproke ndërmjet kryeministrit të Shqipërisë, Enver Hoxha dhe Ministrit të Jashtëm të Jugosllavisë, Stanoje Simiq (Stanoje Simić). Sipas tij, të dy vendet do të merrnin masat e nevojshme për të siguruar pavarësinë dhe integritetin e tyre territorial në rast agresioni. Ata deklarorin se do të bashkëpunonin për mbrojtjen e paqes dhe të sigurisë ndërkombëtare në përputhje me parimet e Kombeve të Bashkuara dhe konfirmuan miqësinë e tyre nëpërmjet zgjerimit të lidhjeve ekonomike dhe kulturore. Autorët e teksteve shkollore i përshkruajnë marrëdhëniet dypalëshe si rezultat i qëllimeve politike të krerëve komunistë jugosllavë për ta shndërruar Shqipërinë në republikën e shtatë të Jugosllavisë, duke u përpjekur të shfrytëzojnë dobësinë e shtetit shqiptar dhe të parandalojnë ndërhyrjet e fuqive të huaja, duke u përpjekur ta përfaqësojnë Shqipërinë edhe në diplomaci. Përfshirja e Shqipërisë në Federatën Jugosllave argumentohej në favor të zgjidhjes së problemit të vështirë të shqiptarëve etnike në shtetin jugosllav. Tito insistonte në pamundësinë e njohjes së të drejtës së popullit të Kosovës për vetëvendosje, për shkak të fuqizimit të reagimeve serbe. Nën presionin jugosllav dhe nën drejtimin e Enver Hoxhës udhëheqja shqiptare u deklarua kundër bashkimit të Kosovës me Shqipërinë. Tekstet shkollore të periudhës socialiste dhe të post-socializmit e përshkruajnë acarimin e marrëdhënieve dypalëshe kur delegacioni shqiptar, i kryesuar nga Enver Hoxha me qeverinë sovjetike përfunduan në Moskë marrëveshjen për zhvillimin e bujqësisë e të industrisë dhe Shqipëria mori një kredi nga BS. Udhëheqja jugosllave akuzoi Komitetin Qendror të Partisë Komuniste të Shqipërisë për qëndrimin anti-jugosllav, duke rritur trysninë ndaj qeverisë së Tiranës. Vetëm informacioni mbi letrat e Komitetit Qendror të PK të Bashkimit Sovjetik, që kritikonin udhëheqjen jugosllave për politikën e saj të brendshme dhe të jashtme në devijim nga parimet marksiste, e ndihmoi qeverinë shqiptare të përballonte presionin e autoriteteve jugosllave. Ajo u bashkua me Rezolutën e Byrosë Informative të Partive Komuniste, çka shënoi prishjen e marrëdhënieve diplomatike shqiptaro-jugosllave më 1948 dhe orientimin pro-sovjetik të Tiranës zyrtare.

Fjalët kyçe:

tekste shkollore të historisë, marrëdhëniet shqiptaro-jugosllave, marrëveshjet ekonomike dhe politike, entocentrizmi, narrativa politike

Marrëdhëniet midis Shqipërisë dhe Jugosllavisë në vështrimin e teksteve shkollore të historisë së regjimit komunist

Sapo mori pushtetin pas Luftës së Dytë Botërore, Partia Komuniste e Shqipërisë theksoi nevojën për ndërtimin e sistemit socialist. Me qëllim forcimin e pushtetit të saj politik, udhëheqja komuniste gradualisht arriti të sigurojë bindjen shoqërore dhe të vendosë kontrollin shtetëror mbi çdo aspekt të jetës politike, ekonomike dhe sociale në Shqipëri (Goldman, 1997, 53). Përveç shumë politikave kufizuese, lidhshme komunist përdori mbi të gjitha historinë për qëllime ideologjike dhe justifikime politike.

Sipas studiuesve të historisë, ekziston një lidhje e rëndësishme dhe ndërvarësi midis studimit të historisë dhe politikës (Johnson dhe McLennan, 2013). Kjo mund të shihet në dy mënyra, të dallueshme qartaz nga njëra-tjetra; e para lidhet me përmbajtjen e narrativës historike, ndërsa e dyta thekson perspektivën e përdorur për shkrimin e historisë. Sipas këndvështrimit të parë, historia prezantohet në themel si histori politike dhe vetë ngjarjet politike si pika qendrore që justifikojnë unifikimin e ngjarjeve të tjera. Në të dytën, historia duket se privilegjon politikën, për të sjellë mësim të drejtpërdrejt në shndërrimin e veprimtarisë praktike. Kjo nënkupton rishkrimin e historisë në varësi të ideologjisë sunduese dhe të orientuar me veprimet e ardhshme të njeriut. Të dyja perspektivat krijojnë probleme specifike, por në realitet, ato përbëjnë mënyra të ndryshme të referimit ndaj tregimit historik (Gurakuqi, 2012, 175).

Në qoftë se analizojmë manipulimin e historisë për qëllime politike, e cila mund të gjendet pothuaj kudo në botë, vërejmë se historia mund të shërbejë si një mjet i fuqishëm dhe udhëheqës politikë shpesh nuk kanë vullnetin për të hequr dorë nga përfitimet potenciale të revizionizmit historik të orientuar. Përfitimet janë të shumta dhe përfshijnë mes tyre krijimin e besnikërisë tek qytetarët në një moshë të re, kryesisht përmes kontrollit mbi tekstet shkollore. Përfitimet nga manipulimi i historisë synojnë të legjitimojnë një regjim të caktuar e të justifikojnë vendimet e së shkuarës, si dhe të legjitimojnë politika specifike të ndjekura nga ai regjim. Kjo praktikë është e njohur në të gjitha shtetet, përfshi edhe Shqipërinë (Fischer, 2012, 185).

Përdorimi i historisë si mjet propagande mbart në vetvete rrezikun e abuzimit për qëllime politike (Egro, 2012, 226). Për rrjedhojë, manipulimi i historisë sjell jo vetëm rezultate subjektive dhe sipërfaqësore, por në disa raste më shumë se kaq, çon në deformimin e të vërtetës historike. Siç shkruan Hana Arendt (Hannah Arendt): “Kur pushteti sulmon të vërtetën racionale, e kapërcen fushën e vet, ndërsa kur e zhvillon betejën në terrenin e vet, fillon të falsifikojë dhe të gënjejë rreth fakteve. Mundësitë e të vërtetës faktuale për të mbijetuar përkundrajt sulmit të pushtetit janë me gjithë mend të pakëta; kjo e vërtetë rrezikon të nxirret gjithnjë jashtë kësaj bote, jo vetëm përkohësisht, por potencialisht edhe një herë e përgjithmonë” (Gurakuqi, 2012, 177).

Historiografia zyrtare shqiptare gjatë regjimit komunist u karakterizua nga manipulimi i fakteve historike për të përmbushur qëllimet dhe politikat e sistemit diktatorial (Mehmeti, 2014, 29). Ajo “përbën pa dyshim një ndër disiplinat më të

ideologjizuara për arsye të përdorimit të saj të veçantë për legjitimimin e udhëheqjes komuniste” (Brunnbauer, 2004, 9). Ajo u dominua nga metodologjia marksiste dhe direktivat e dhëna nga Enver Hoxha. Parimet e marksizëm-leninizmit ishin e vetmja doktrinë teorike e pranuar në studimet historike dhe udhëheqja komuniste e përdori për të ushtruar kontroll ndaj historianëve. Për pasojë, ishte e natyrshme që historiografia e re të reflektonte në mënyrë domethënëse ideologjinë, interesat dhe qëllimet e shtetit komunist (Egro, 2007, 96-97).

Doktrina marksiste mbizotëroi analizën e ngjarjeve dhe fenomeneve historike, përfshirë edhe bashkëpunimin midis Shqipërisë dhe Jugosllavisë pas Luftës së Dytë Botërore. Marrëdhëniet ekonomike dhe politike ndërmjet dy vendeve trajtohen në një mësim të tërë ose në një çështje të tij. Kështu, në tekstin “Historia e Shqipërisë për shkollat e mesme”, publikim i Institutit të Studimeve dhe Botimeve Shkollore, në Tiranë, më 1965, politika jugosllave kundrejt qeverisë shqiptare analizohet në kuadër të punimeve të Kongresit të Parë të Partisë Komuniste të Shqipërisë, në nëntor 1948, në mësimin nr. 2 të Kapitullit XX, të titulluar: “Shqipëria në rrugën e ndërtimit të socializmit” (f. 291-297). Ndërsa, në librin shkollor të autorëve Kristo Frashëri dhe Stefanaq Pollo (1982) “Historia e Shqipërisë për shkollat e mesme” me 80 mësimet gjithsej, marrëdhëniet shqiptaro-jugosllave prezantohen në temën nr. 62, me titull: “Mbrotjtja e pavarësisë së Shqipërisë nga ndërhyrja jugosllave” (f. 207-210). Ky tekst, i botuar më 1982, u përpilua nga prespektiva e ndërprerjes së marrëdhënieve diplomatike midis dy vendeve fqinje.

Në mënyrë të dukshme, në të gjitha tekstet shkollore të historisë vërehet glorifikimi i udhëheqësit komunist, Enver Hoxha, “i cili zhvilloi një luftë parimore kundër ndërhyrjes së revizionistëve jugosllavë” (*Historia e Shqipërisë*, 1965, 292). “Ai u bë një pengesë serioze për realizimin e planeve të Titos në Shqipëri. Në rrethana jashtëzakonisht të vështira dhe pa përfillur kërkesat jugosllave, shoku Enver Hoxha në krye të një delegacioni qeveritar shkoi në Moskë dhe përfundoi në korrik 1947 një marrëveshje ekonomike me BS. Sipas kësaj marrëveshjeje, qeveria sovjetike, e kryesuar nga J. V. Stalini, i jepte Shqipërisë një kredi për zhvillimin e bujqësisë dhe të industrisë” (Frashëri & Pollo, 1982, 208-209). Nuk mungojnë në tekst as citime të liderit komunist, si: “Kjo ndihmë, – ka thënë shoku Enver – ishte një goditje kundër qëllimeve të udhëheqësve jugosllavë që dëshironin ta kthenin vendin tonë në një koloni të tyre” (Frashëri & Pollo, 1982, 209).

Përpos kontributit të udhëheqësit të vetëm komunist, autorët e teksteve kujdesen të trajtojnë planet qeveritare për vendosjen nën kontroll të jetës ekonomike dhe sociale të vendit. Ata i interpretojnë të dhënat historike nën efektin e inxhinierisë shoqërore holiste ose utopike. Duke iu referuar Karl Poperit (2003), kjo sjellje “synon të rimodelojë “tërë shoqërinë” sipas një plani apo projekti të përcaktuar. Ajo rreh të “kapë pozitat kyçe” dhe të shtrijë “pushtetin e shtetit...derisa shteti thuhajse të njëjtësohet me shoqërinë” (f. 77). Kështu, qëllimi i saj është të kontrollojë forcat historike që modelojnë të ardhmen e shoqërisë. Për më tepër, trajtimi holist përpiqet të përfshijë edhe transformimin e qenieve njerëzore. Problemi politik është të organizojë vrullat njerëzore, në mënyrë të tillë që energjia e tyre të drejtohet në pikat e duhura strategjike

dhe ta çoj procesin e plotë të zhvillimit në drejtimin e dëshiruar. Synimi është ndërtimi i shoqërisë së re. Një qasje e tillë holiste është e papajtueshme me qëndrimin e vërtetë shkencor (Popper, 2003, 79).

Autoritetet komuniste synonin të kontrollonin tërësisht jetën e popullit dhe morën masa për zhvillimin me plan të ekonomisë dhe të kulturës. Këto politika pasqyrohen në tekste, si më poshtë: “Planet për vitet 1947-1948 synonin forcimin e ekonomisë socialiste, duke zhvilluar së pari minierat dhe degët e industrisë së lehtë. Në lëmin e bujqësisë parashikohej zgjerimi i sipërfaqes së tokave të mbjella, shtimi i prodhimit të drithrave të bukës dhe përhapja e kulturave të reja industriale. Në lëmin e kulturës parashikohej përhapja e arsimit, zhdukja e analfabetizmit dhe përgatitja e specialistëve” (*Historia e Shqipërisë*, 1970, 261). Në vijim të këtyre masave ishte edhe ndryshimi i emrit nga Partia Komuniste në Parti e Punës së Shqipërisë, e cila u vendos në Kongresin e Parë, më 1948, që paraqitet në librat shkollorë si tregues i unitetit midis shtetit dhe shoqërisë. Ajo lidhet kryesisht me përbërjen sociale të partisë (*Historia e Shqipërisë*, 1965, 293).

Këto politika të qeverisë shqiptare rezultuan të paefektshme, fakt që evidentohet në gjendjen e vështirë ekonomike të vendit. Shkakun e mosarritjeve, partia ia hodhi veprimeve të armikut të brendshëm dhe të jashtëm, që artikulohej gjerësisht në tekste, veçanërisht referuar influencës jugosllave. “Në aspektin ekonomik, marrëveshja shqiptaro-jugosllave e nënshkruar më 1946, i hapi rrugë nënshtrimit ekonomik të vendit. Pa marrë parasysh shkallën e ndryshme të zhvillimit ekonomik të të dy vendeve dhe në dëm të ekonomisë kombëtare shqiptare, u barazua leku me dinarin, u njësuat çmimet e mallrave shqiptare me ato jugosllave etj. Duke përfutur nga këto rrethana, matrapazë jugosllavë vërshuan në tregun shqiptar dhe e grabitën atë sistematikisht. Gjendja ekonomike e vendit u keqësua shumë edhe nga inflacioni i monedhës dhe ngritja e përgjithshme e çmimeve në tregun joshitetëror” (Frashëri & Pollo, 1982, 208). Me rëndësi këtu është të nënvizojmë aspektin semantik të formulimeve të tilla, që synonin t’i mësonin nxënësit se si të “flisnin” për Jugosllavinë. Që në këtë moshë, ata ishin objekt i slloganeve propagandistike.

E njëjta qasje vërehet edhe në arsyetimin e paqëndrueshmërisë politike me të cilën përballej qeveria shqiptare gjoja të shkaktuar nga “ndërhyrja e imperialistëve anglo-amerikanë dhe revizionistëve jugosllavë”. Një këndvështrim i tillë përshkruan tekstet shkollorë: “Fitoret e korrura nga populli ynë në vitet e para të çlirimit do të ishin akoma më të mëdha, në qoftë se nuk do të kishte qenë ndërhyrja e revizionistëve jugosllavë në punët e brendshme të partisë dhe të shtetit tonë si dhe lufta e egër që vazhdonin të zhvillonin imperialistët dhe veglat e tyre” (*Historia e Shqipërisë*, 1970, 261). Po ashtu, kjo pikëpamje evidentohet edhe gjatë diskutimit të rrjedhojave të Kongresit të Parë të Partisë Komuniste/ të Punës: “Duke u ndalur në veprimtarinë e revizionistëve jugosllavë, Kongresi i cilësoi ata si antimarksistë dhe antishqiptarë. Kongresi gjithashtu dënoi veprimtarinë prej tradhëtarësh kundër partisë dhe popullit të Koçi Xoxes dhe të shokëve të tij. Duke u bazuar në kushtet e brendshme dhe të jashtme të vendit tonë, Kongresi I i Partisë përpunoi programin e punës për ndërtimin e bazave të socializmit” (Grillo, 1968, 175).

Zbatimi i parimeve marksiste-leniniste i shërbente legjitimitit të çdo veprimi të udhëheqjes komuniste për të forcuar pushtetin politik. Retorika ideologjike përdorej nga Partia Komuniste për të eliminuar kundërshtarët e saj politikë të etiketuar si armiq dhe tradhëtarë të popullit, të cilët “vepronin si agjentë të lidershipit revizionist të Partisë Komuniste jugosllave”. P.sh., në tekstet shkollore argumentohet se:

Koçi Xoxe, u orvat ta largonte partinë tonë nga rruga marksiste-leniniste, nga miqësia me Bashkimin Sovjetik, të likuidonte partinë dhe ta shndërronte atë në një parti antileniniste. Ai kërkonte të rrëzonte udhëheqjen marksiste-leniniste të partisë sonë dhe ta zëvendësonte me një udhëheqje revizioniste të tipit titist, e cila të vihej në shërbim të imperializmit për përmbysjen e pushtetit popullor dhe për rivendosjen e kapitalizmit në Shqipëri. Koçi Xoxe shkeli rëndë ligjshmërinë socialiste dhe bëri krime të shumta dhe të shëmtuara kundër partisë dhe popullit. Për këtë gjë ai mori dënimin e merituar” (*Historia e Shqipërisë*, 1965, 292).

Dukshëm, orientimi i udhëheqjes komuniste në politikën e jashtme përkonte me doktrinën marksiste-leniniste. “Qeveria shqiptare e quajti nënshkrimin e Traktatit të Miqësisë, Bashkëpunimit dhe Ndhimës Reciproke midis Republikës Popullore të Shqipërisë dhe Republikës Federale të Jugosllavisë, në përputhje me parimet e internacionalizmit proletar. Por, nga ana jugosllave, ai u përdor për ta pasur politikisht Shqipërinë nën ndikimin e vet dhe për ta izoluar atë nga vendet e tjera socialiste, e sidomos nga Bashkimi Sovjetik” (Frashëri & Pollo, 1982, 208).

Në tekstin “Historia e Shqipërisë për shkollat e mesme”, botuar në Tiranë, më 1965, prezantohen parimet themelore të politikës së jashtme të qeverisë shqiptare, si vijon:

Së pari, zhvillimi dhe forcimi i pandërprerë i marrëdhënieve të miqësisë, bashkëpunimit vëllazëror dhe të ndihmës reciproke me vendet socialiste, në bazë të marksizëm-leninizmit, duke u mbështetur në parimet e internacionalizmit proletar. Së dyti, përkrahja dhe mbështetja e luftës nacional-çlirimtare, anti-imperialiste dhe antikoloniale të popujve e kombeve të robëruar për lirinë dhe pavarësinë kombëtare, si dhe e luftës revolucionare të klasës punëtore e të masave punonjëse kundër shtypjes e shfrytëzimit kapitalist. Së treti, bashkëkzistenca paqësore me vendet me sisteme të ndryshme shoqërore-politike, që bazohet në parimet e barazisë, të mosndërhyrjes në punët e brendshme të njëri-tjetrit dhe të respektimit reciprok të sovranitetit tokësor dhe të pavarësisë kombëtare” (*Historia e Shqipërisë*, 1965 f. 298-299).

Paragrafi i mësipërm tregon se përdorimi i konceptit të internacionalizmit dhe të nacionalizmit nga qeveria komuniste mbështetej në interesat e saj dhe situatën politike. Në të njëjtën mënyrë, trajtohen marrëdhëniet shqiptaro-jugosllave në tekstet shkollore. “Për sa kohë që Shqipëria kishte marrëdhënie të mira me Jugosllavinë, populli i Kosovës duhej të ndjehej mirë nën regjimin e Titos. Kur marrëdhëniet u ndërprejnë, Tito ishte diktatori më i madh që shtypte vëllezërit tanë në Kosovë dhe Jugosllavi” (Mehmeti, 2014, 29).

Retorika nacionaliste mbizotëroi diskursin politik të udhëheqjes komuniste, kur u ndje rreziku eminent për sovranitetin politik të Shqipërisë. Kjo evidentohet qartë në librat shkollorë: “Krerët jugosllavë bënë përpjekje sistematike për ta shndërruar Shqipërinë në një vend të varur nga Jugosllavia dhe në rastin më të mirë në një republikë të federuar të saj” (Frashëri & Pollo, 1982, 207). Lidhur ngushtë me këtë retorikë ishte afirmimi i rolit të Enver Hoxhës si shpëtimtar i kombit. Në tekste, Hoxha paraqitet si lider, të cilit i atribuohet qëndrimi i vendosur kundër planit të bashkimit të Shqipërisë me Jugosllavinë. Pa dyshim, ishte Hoxha, ai që arriti të mbronte pavarësinë e vendit nga synimet jugosllave.

Siç përmendet më sipër, mbështetja në kufizimet ideologjike përcaktoi metodën e përdorur në tekstet shkollore të historisë për arsimin fillor dhe të mesëm gjatë regjimit komunist. Këto parime të marksizëm-leninizmit u shndërruan gati në “teori universale” për tekstshkruesit, të cilët neglizhuan kriteret e historicizmit. Për rrjedhojë, perspektiva e njëanshme e prezantimit të fakteve dhe ngjarjeve historike solli jo vetëm mungesë të kritikës, por gjithashtu çoi në përfundime shkencore të pasakta (Shahu, 2008, 401).

Vështrim mbi prezantimin e marrëdhënieve shqiptaro-jugosllave në tekstet shkollore të historisë së sistemit demokratik

Ndryshimi i sistemeve në Shqipëri kushtëzoi domosdoshmërinë e rishkrimit të teksteve për shkollat fillore dhe të mesme bazuar në metodën historike, me qëllim shmangien e politizimit, ideologjizimit dhe perspektivës së njëanshme të ngjarjeve dhe fenomeneve historike (Kuri & Gjini, 2008, 94). Eliminimi i tezave të diskutueshme dhe interpretimeve shkencore të dyshimta dëshmon se historia është një proces rinovimi i vazhdueshëm (Höflechner, Hoxha & Gurakuqi, 2004, 43). Ndaj rindërtimi i historisë mbetet i papërfunduar, sepse asnjëherë nuk është në gjendje të nxjerrë në pah të gjitha marrëdhëniet dhe të shterojë të gjitha kuptimet (Aron, 2005, 168).

Tekstet e historisë për arsimin 8-vjeçar dhe të mesëm, që u përdorën pas rënies së regjimit komunist, ishin të unifikuara në nivel kombëtar dhe të shkruara nga i njëjti grup autorësh, të cilët kishin hartuar librat shkollorë gjatë sistemit parti-shtet. Ato i trajtonin marrëdhëniet shqiptaro-jugosllave pas L.II.B vetëm në një çështje të mësimi, të titulluar: “Pozita e Shqipërisë në arenën ndërkombëtare” (Korkuti et al., 2002, 200-201; Korkuti et al., 1999, 294). Këto tekste u përdorën deri në vitin 2005, kur filloi implementimi i reformës së albertekstit. Qëllimi i saj ishte përgatitja e librave

shkollorë më cilësorë nga pikëpamja shkencore dhe pedagogjike, me fokus nxënësin në procesin e të nxënës.

Si tekstet e unifikuar, ashtu edhe ato alternative i paraqitën marrëdhëniet ekonomike, sociale dhe politike midis dy vendeve në përputhje me kriterin shkencor të ruajtjes së raportit të drejtë midis periudhave historike (Xhelili, 2001, 30). Kështu, në tekstin “Historia e popullit shqiptar: për klasën e 9-të të shkollës 9-vjeçare”, botuar nga Filara, më 2012, marrëdhëniet shqiptaro-jugosllave analizohen në çështjen e parë të temës, me titull: “Politika e jashtme e Shqipërisë, në vitet 1948-1960” të Kapitullit 12 (Zotaj & Kasmi, 2012, 126). Ndërsa, libri i historisë për arsimin e mesëm, me autorë Myzafer Korkuti, Petrika Thëngjilli, Gazmend Shpuza, Fatmira Rama, Xhelal Gjeçovi, Ana Lalaj (2010) e trajtonte këtë çështje në pjesën e tretë të mësimit nr. 17 “Marrëdhëniet e Shqipërisë me Bashkimin Sovjetik dhe vendet e Evropës Lindore” (f. 256).

Prezantimi i marrëdhënieve shqiptaro-jugosllave në tekstet e historisë pas ndryshimit të sistemeve politike në Shqipëri synon arritjen e njohjes historike, që nënkupton organizimin kritik të të gjithë rezultateve të kërkimit gjatë një harku kohor të dhënë (Çaushi, 2003, 13). Ajo nuk rezulton gjithmonë me shtim të dijes objektive në një kuptim të ngushtë, por shpesh “vetëm” me arritjen e një shkalle të lartë të menduarit në shtrimin e problemeve. Tekstshkruesit kanë bërë përpjekje ta interpretojnë materialin historik bazuar në fakte për t’iu afruar objektivitetit në histori (Sinani, 1999, 181). Megjithatë, historiani, sado i paanshëm të jetë, do të ndeshet me një rrjetë aq komplekse faktesh të imta, sa që padija e tij rreth tyre ka për të qenë më e madhe se njohuritë dhe rrjedhimisht, gjykimet e tij, sidomos gjykimet vlerësuese, gjithherë do të jenë të mbështetura mbi të dhëna të pamjaftueshme. Për më tepër, është thujse e pamundur çlirimi total i historianit nga prirjet moralizuese (Berlin, 2003, 173, 177).

Këto karakteristika vërehen në tekste gjatë analizës së orientimit jo perëndimor të Shqipërisë në politikën e jashtme. “Pas mbarimit të luftës, Shqipëria e drejtuar nga komunistët u rreshtua në Bllokun Lindor Sovjetik” (Thëngjilli, Rama & Duka, 2009, 126).

Në kushtet e vendosjes së diktaturës komuniste opsionet reale të Shqipërisë për gjetjen e një mbështetje të huaj ishin të kufizuara. Ideologjia zyrtare e regjimit, e kombinuar me fillimin e Luftës së Ftohtë, acarimi artificial i marrëdhënieve të Shqipërisë me perëndimin dhe vlerësimi jo i saktë i qëndrimit të fuqive perëndimore ndaj pretendimeve greke kundrejt Shqipërisë së jugut, e përjashtuan mundësinë e ndonjë aleance me Perëndimim. Por, faktor themelor ishte ekzistenca në udhëheqjen e Partisë Komuniste të Shqipërisë e një shumicë dërrmuese fanatike, ekstremiste dhe projugosllave, e cila i kufizonte alternativat e vlefshme politike vetëm në një aleancë me Jugosllavinë” (Meta, Dezhgiu & Lleshi, 2009, 299).

Në këtë analizë, autorët e teksteve nuk marrin në konsideratë bashkëpunimin ndërmjet partive komuniste të dy vendeve gjatë L.II.B. Gjithashtu, vlen të theksohet se Jugosllavia ishte shteti i parë me të cilin Shqipëria vendosi marrëdhënie diplomatike dhe së bashku me Bashkimin Sovjetik e ndihmoi qeverinë komuniste shqiptare të merrte pjesë në Konferencën e Paqes në Paris, më 1946. Por, autorët shkojnë më tej me interpretimin e fakteve historike, kur shkruajnë se: “Këtë pozitë të privilegjuar të Jugosllavisë e kishte miratuar udhëheqësi sovjetik, Stalini. Udhëheqja sovjetike e trajtonte Partinë Komuniste të Shqipërisë si një shtojcë të Partisë Komuniste të Jugosllavisë” (Thëngjilli et al, 2009, 127).

Interesat jugosllave kundrejt Shqipërisë shpjegohen nëpërmjet “lidhjes shkakore si mjet i njohjes historike që kërkon në mënyrë të pakundërshtueshme fitimin e një ndërgjegje kritike” (Bloch, 2003, 197). Një përpjekje e tillë vërehet në tekstin “Historia e popullit shqiptar 12”:

Në politikën e saj ndaj Shqipërisë, Jugosllavia ishte e motivuar nga disa faktorë. Pas eliminimit të influencës së Italisë, në çështjet shqiptare ishte krijuar një vakum. Dobësia e Shqipërisë përmbante rrezikun që një fuqi armike kundrejt Jugosllavisë mund ta mbizotëronte lehtësisht Shqipërinë dhe ta përdorte atë si një bazë kundër Beogradit. Mbizotërimi ose aneksimi i Shqipërisë nga Jugosllavia kishte edhe një rëndësi të madhe politike. Me këtë Beogradi synonte të zgjidhte problemin e vështirë të shqiptarëve në Jugosllavi, i cili përbënte një dilemë madhore për regjimin e ri jugosllav. Shqiptarët etnikë ishin i vetmi popull që po i bënte qëndresë të armatosur regjimit komunist jugosllav” (Meta et al, 2009, 300).

Në këtë mënyrë, autorët argumentojnë qëllimet diplomatike të Jugosllavisë ndaj Shqipërisë dhe qëndrimin e shqiptarëve etnike që jetonin në Republikën Federale Popullore të Jugosllavisë.

Megjithatë, tekstshkruesit nuk lënë pa përmendur forcimin e marrëdhënieve dypalëshe konform të njëjtës vijë ideologjike, që u shoqërua me nënshkrimin e Traktatit të Miqësisë, Bashkëpunimit dhe Ndihmës Reciproke midis Shqipërisë dhe Jugosllavisë, më 9 korrik 1946. Sipas tij, palët kontraktuese duhet të merrnin masat e nevojshme për të garantuar pavarësinë dhe integritetin e dy vendeve dhe të bashkëpunonin në të gjitha aksionet ndërkombëtare për mbrojtjen e paqes dhe të sigurisë ndërmjet popujve. Në qoftë se njëri prej tyre sulmohej nga ndonjë fuqi e tretë, shteti tjetër do t’i ofronte menjëherë ndihmë ushtarake. Gjithashtu, të dy vendet u dakordësuan të mos hyjnë në asnjë aleancë ose koalicion që drejtohej kundër palës tjetër kontraktuese. Shqipëria dhe Jugosllavia u angazhuan t’i zgjidhnin problemet e tyre të përbashkëta në bazë të miqësisë së sinqertë dhe të forconin lidhjet ekonomike dhe kulturore me marrëveshje të veçanta (*Marrëdhëniet shqiptaro-jugosllave*, 1996, 45-46).

Gjuha e përdorur për përshkrimin e marrëdhënieve shqiptaro-jugosllave përkon me terminologjinë marksiste-leniniste, çka tregon se autori e njëj periudhën dhe në mënyrë “të paqëllimshme” shpreh një pozicion të caktuar në sferën ideologjike (Egro, 2007, 147). Kjo evidentohet në analizën e luftës së klasave kundër ish pronarëve në fshat dhe qytet, kundër intelektualëve dhe të gjithë atyre që kundërshtonin regjimin komunist (Dërguti et al, 2014, 121). Për më tepër, diskursi ideologjik vërehet në trajtimin e marrëdhënieve ekonomike, si ndërtimi i ekonomisë socialiste: “Pas përfundimit të Reformës Agrare, shteti komunist filloi kolektivizimin e bujqësisë, me arsyetimin se prona e vogël lindte çdo orë pronën e madhe kapitaliste, prandaj duhej likuiduar. Fillimet e kolektivizimit lidhen me ngritjen e kooperativës së parë bujqësore në Krutje (Lushnje) më 1946. Kolektivizimi ndoqi modelin jugosllav, ku shpërblimi bazohej më shumë te prona kolektive sesa te puna” (Thëngjilli et al, 2011, 147). Tekstshkruesit shkojnë më tej kur argumentojnë rritjen e ndikimit jugosllav në ekonominë shqiptare me nënshkrimin e Konventës së 27 nëntorit 1946, e cila parashikonte bashkërendimin e planeve ekonomike, bashkimin e doganave, barazimin e monedhës dhe krijimin e shoqërive të përbashkëta (Korkuti, Gjeçovi & Gani, 2008, 158): “Gradualisht, ekonomia shqiptare filloi të shndërrohet në një ekonomi tipike koloniale. Konventa e orientoi atë në funksion të tregut ekonomik jugosllav” (Thëngjilli et al, 2012, 113).

Autorët e teksteve të historisë përpiqen të respektojnë raportin midis përmbajtjes historike, që nënkupton paraqitjen e datave, emrave, ngjarjeve historike dhe krijimin e aftësive për të seleksionuar dhe përpunuar informacionin, me qëllim përgatitjen e nxënësve për të interpretuar të dhënat historike (Shehu, 2009, 15). Një analizë e tillë gjendet në rivalitetin për pushtet politik brenda udhëheqjes së Partisë Komuniste të Shqipërisë, midis Koçi Xoxes dhe Enver Hoxhës, të cilët ishin të gatshëm, secili në mënyrën e tij, të pranonin politikat antikombëtare në këmbim të mbështetjes së Jugosllavisë. Në një libër shkollor shkruhet se: “Beogradi siguroi liri veprimi të pakufizuar për shtypjen e popullit shqiptar në Jugosllavi, madje, në disa raste, duke bashkëvepruar edhe me udhëheqjen e lartë të Partisë Komuniste të Shqipërisë. Tipike janë masakra e Tivarit, gjatë të cilës, u vranë rreth 5000 shqiptarë me dijeninë dhe indiferencën e plotë të qeverisë shqiptare, si dhe ekzekutimi i 1000 kosovarëve të tjerë, të cilët kishin ardhur në Shqipëri për t’i shpëtuar ndjekjeve të policisë serbe” (Meta et al, 2009, 300). Kështu, “udhëheqja shqiptare nuk e mbështeti të drejtën e popullit të Kosovës për vetëvendosje dhe u pajtua me shpjegimet e Titos se do të fuqizohej reaksioni serb. Madje, në vitin 1946, Enver Hoxha u deklarua hapur kundër bashkimit të Kosovës me Shqipërinë” (Meta et al, 2008, 105).

Nënshtrimi i Partisë Komuniste ndaj lidershipit jugosllav dhe rreziku i cënimit të sovranitetit të Shqipërisë përshkruhen nëpërmjet narrativës historike, që thuhetse mbizotëron në prezantimin e marrëdhënieve shqiptaro-jugosllave. Por, në këtë narrativë, historiani përballet me “sfidën e zbulimit të rrugëve të reja për të rikonstruktuar jo vetëm eksperiencën sociale dhe ekonomike, por edhe të menduarit, vlerat e krijuara dhe këndvështrimin e atij grupi social, i cili ka lënë pas, pak ose shumë

pak burime të shkruara që dëshmojnë mbi mentalitetin, mendimet dhe ndjesitë e tyre” (Egro, 2007, 127). “Duke ndier rrezikun jugosllav, Enver Hoxha u mundua të lidhej drejtpërdrejt me Bashkimin Sovjetik dhe të siguronte mbështetje dhe ndihmë ekonomike, por edhe të forconte pozitat e tij. Në fakt, Bashkimi Sovjetik e kishte njohur qeverinë shqiptare qysh në vitin 1945 dhe midis dy vendeve ishin vendosur marrëdhënie diplomatike. Në vitin 1947, marrëdhëniet shqiptaro-sovjetike, sidomos pas takimit të E.Hoxhës me Stalinin, u rritën ndjeshëm në të gjitha fushat. Kjo gjë nuk u prit mirë nga qeveria jugosllave. Ajo nxitoi të realizonte projektin e Federatës Ballkanike, ku Shqipëria do të ishte e para që do t’i bashkohej kësaj Federate” (Zotaj & Kasmi, 2012, 126).

Bashkëpunimi ndërmjet dy vendeve pas Luftës së Dytë Botërore, përfshirë edhe prishjen e marrëdhënieve diplomatike dhe orientimin e Shqipërisë drejt Bashkimit Sovjetik trajtohen në përputhje me kriterin kronologjik. Kjo nënkupton se autorët marrin parasysh zbatimin e parimit të historicizmit, që e sheh zhvillimin e shoqërisë njerëzore në mënyrë kronologjike dhe konkrete. Pa dimensionin e kohës dhe të kronologjisë, disiplina e historisë do të humbiste kontaktet e saj. Të respektosh kronologjinë, nuk mjafton thjesht t’i trajtosh proceset sipas rrjedhës së tyre historike, por duhen zbuluar dhe trajtuar edhe lidhjet ndërmjet tyre. Ndërsa, nocioni i kohës është kusht i kompleksitetit të fakteve e ngjarjeve historike, është vet plazma ku rrinë dukuritë dhe vendi ku ato zgjidhen (Xhelili, 2001, 29).

Për rrjedhojë, autorët e teksteve zbatojnë kriterin kronologjik në pasqyrimin e ngjarjeve historike, me qëllim që njohuritë e fituara më parë të shërbejnë si bazë për të përvetësuar në mënyrë logjike njohuritë e reja dhe ato shihen të lidhura ngushtë me njëra-tjetrën (Kuri & Gjini, 2008, 89). Në një libër shkollor shkruhet: “Në këto çaste të rrezikshme për pavarësinë e vendit, udhëheqjes së Partisë Komuniste të Shqipërisë i erdhën në ndihmë vendimet e Mbledhjes së Byrosë Informative të Partive Komuniste (qershor 1948), të cilat dënonin udhëheqjen jugosllave si tradhtarë të socializmit. Partia Komuniste e Shqipërisë i miratoi këto vendime, dënoi politikën jugosllave të ndjekur ndaj Shqipërisë dhe shfuqizoi të gjitha marrëveshjet shqiptaro-jugosllave” (Korkuti et al, 1999, 294). Në një tjetër tekst, ngjarjet përmbledhen kështu: “Marrëdhëniet me Jugosllavinë u ndërpre në fund të vitit 1948. Në këtë mënyrë, Enver Hoxha arriti të shpëtonte pozitat e tij në krye të PKSH-së dhe të shtetit shqiptar. Njëkohësisht shpëtoi dhe pavarësia e Shqipërisë, që u rrezikua nga Jugosllavia. Pas kësaj, Shqipëria bëhet një vend satelit i Bashkimit Sovjetik” (Dërguti, Boçi & Dushku, 2009, 120).

Prezantimi i marrëdhënieve shqiptaro-jugosllave në tekstet e historisë për arsimin fillor dhe të mesëm bazohet në karakteristikat psikologjike të moshës shkollore dhe nivelin e tyre të formimit. Konceptet historike reflektojnë një rritje graduale të vështirësive nga një cikël shkollor në tjetrin. Gjuha e përdorur është koncize dhe e përshtatur me terminologjinë historike përkatëse. Materiali mësimor i përmbahet kërkesave kryesore didaktike të aparatit pedagogjik. Ai plotësohet me burime vizuale, që janë të pakta për përshkrimin e marrëdhënieve dypalëshe dhe shërbejnë për të ilustruar njohuritë e dhëna në tekst sesa si informacione shtesë. Kështu, analiza

historike e marrëdhënieve shqiptaro-jugosllave i ndihmon nxënësit të zhvillojnë aftësitë dhe kompetencat e tyre për të argumentuar dhe interpretuar në mënyrë kritike fenomenet historike.

Përfundime

Analiza e marrëdhënieve shqiptaro-jugosllave (1945-1948) e paraqitur në tekstet e historisë për shkollat fillore dhe të mesme gjatë regjimit komunist dhe sistemit demokratik shfaq diferencat në metodologji dhe në aparatën pedagogjik.

Së pari, në librat shkollorë të komunizmit, marrëdhëniet ndërmjet dy vendeve përshkruhen në përputhje me parimet e marksizëm-leninizmit. Retorika ideologjike i shërbeu interesave politike të udhëheqjes në pushtet, e cila ndryshonte qëndrimin ndaj Jugosllavisë sipas gjendjes së brendshme dhe të jashtme të vendit. Kështu, politizimi i historisë deformoi të vërtetën historike. Ndërsa, prezantimi i bashkëpunimit ekonomik, social dhe politik midis Shqipërisë dhe Jugosllavisë në tekstet e botuara pas viteve '90 përkon me metodën historike, e cila mbështetet në përzgjedhjen, analizën dhe interpretimin kritik të burimeve, për të arritur një qasje objektive në pasqyrimin e marrëdhënieve dypalëshe.

Së dyti, aparati pedagogjik i teksteve shkollorë të historisë së periudhës së komunizmit u kufizua në rubrikën “Pyetje dhe detyra”, me synimin e thjeshtë memorizimit të fakteve dhe ngjarjeve historike, jo analizën dhe interpretimin e tyre. Në të kundërt, në tekstet e unifikuara dhe alternative të përdorura në arsimin fillor dhe të mesëm në Shqipëri pas ndryshimit të sistemit politik, aparati metodik përbëhet nga rubrika të ndryshme në formën e pyetjeve, skemave, tabelave etj., për të zhvilluar aftësitë ndërpersonale dhe mendimin krijues e kritik të nxënësve.

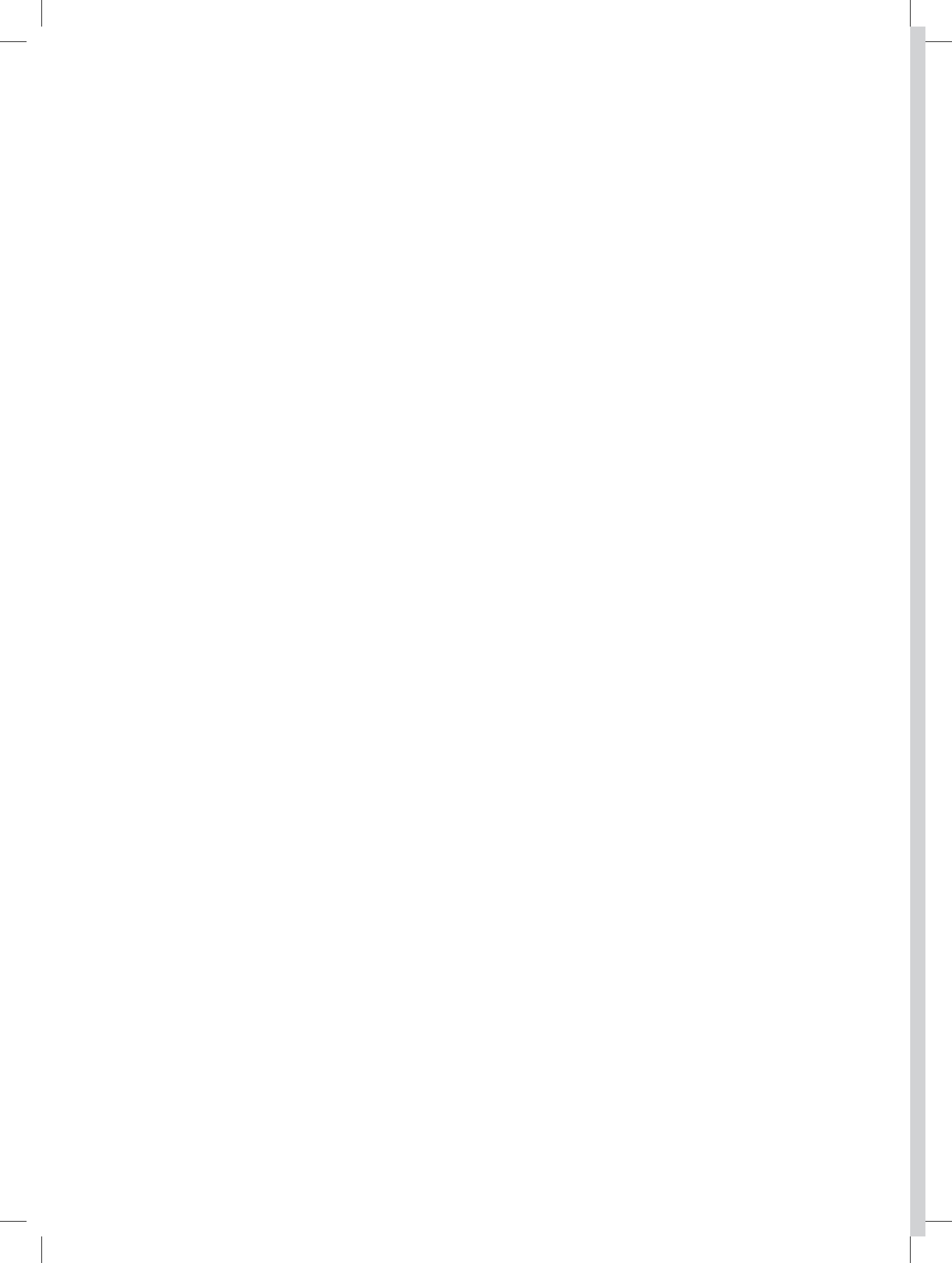
Së treti, burime vizuale të përdorura në librat shkollorë të historisë gjatë sistemit parti-shtet ishin vegël e propagandës komuniste për të manipuluar të vërtetën historike. Ndërsa, në tekstet e historisë së unifikuara dhe alternative të post-komunizmit, pamjet dhe fotot e pakta për temën e marrëdhënieve shqiptaro-jugosllave janë më tepër ilustruese sesa një burim shtesë informacioni.

Përpyekjet për një analizë krahasuese të marrëdhënieve midis Shqipërisë dhe Jugosllavisë bazuar në shkolla të ndryshme metodologjike dhe me koncepte të kundërta mbi rëndësinë e aparatit pedagogjik dëshmojnë për nevojën e rishkrimit të teksteve të historisë.

Bibliografia

- ARON, R. (2005). *Opiumi i intelektualëve*. Tiranë: Dituria.
- BERLIN, I. (2003). *Idetë filozofike të shek. XX dhe katër ese mbi lirinë*. Tiranë: Onufri.
- BLOCH, M. (2003). *Mjeshtëria e historianit*. Tiranë: Shtëpia e Librit dhe e Komunikimit.
- BRUNNBAUER, U. (red.) (2004). "Introduction. (Re)writing History in Southeast Europe", *(Re)writing History. Historiography in Southeast Europe after Socialism*. Münster: Lit Verlag
- ÇAUSHI, I. (2003). *Metodologji e historisë*. Tiranë: SHBLU.
- DËRGUTI, M. et al. (2009). *Historia 9: për klasën 9-të të shkollës 9-vjeçare*. Tiranë: Albas.
- DËRGUTI, M. et al. (2014). *Historia e shqiptarëve 12: për klasën e 12-të të shkollës së mesme*. Tiranë: Albas.
- EGRO, D. (2007). *Historia dhe ideologjia: Një qasje kritike studimeve osmane në historiografinë moderne shqiptare (nga gjysma e dytë e shek. XIX deri më sot)*. Tiranë: Instituti i Historisë.
- EGRO, D. (2012). "Historianët ballkanas si faktorë shtet-formues". *Politika dhe Historia*. Tiranë: UET, fq. 217-229.
- FISCHER, B. (2012). "Politizimi i historisë. Rasti i Shqipërisë në Luftën e Dytë Botërore", *Politika dhe Historia*. Tiranë: UET, fq. 185-200.
- FRASHËRI, K. i POLLO, S. (1982). *Historia e Shqipërisë: për shkollat e mesme*. Tiranë: Shtëpia Botuese e Librit Shkollor.
- GOLDMAN, M. F. (1997). *Revolution and change in Central and Eastern Europe: political, economic and social changes*. New York: M. E. Sharpe.
- GRILLO, Dh. (1968). *Historia e Shqipërisë: për klasën VIII*. Tiranë: Shtëpia Botuese e Librit Shkollor.
- GURAKUQI, G. (2012). "Anësia dhe paragjykimi politik në studimin e historisë. Rasti i historiografisë shqiptare nën diktaturë". *Politika dhe Historia*, Tiranë: UET, fq. 171-184.
- Historia e Shqipërisë për shkollat e mesme*. (1965) Tiranë: Instituti i Studimeve and Botimeve Shkollore.
- Historia e Shqipërisë për shkollat e mesme*. (1970). Tiranë: Shtëpia Botuese e Librit Shkollor.
- HÖFLECHNER, W. et al. (2004). *Hyrje në studimin e historisë*. Shkodër: Phoenix Shkodra.
- JOHNSON, R dhe McLENNAN, G. (red.) (2003). *Making histories: Studies in history-writing and politics*.
- KORKUTI, M. et al. (2002). *Historia e popullit shqiptar 8*. Tiranë: SHBLSH.
- KORKUTI, M. et al. (1999). *Historia e popullit shqiptar: për klasën e katërt të shkollës së mesme të përgjithshme*. Tiranë: SHBLSH.
- KORKUTI, M. et al. (2008). *Historia 9: për klasën e 9-të të shkollës 9-vjeçare*. Tiranë: Morava.

- KORKUTI, M. et al. (2010). *Historia 4: profili shoqëror. Për klasën e 12-të të arsimit të mesëm të profilizuar*. Tiranë: Pegi.
- KURI, V. dhe GJINI, R. (2008). *Bazat teorike dhe praktikat e të mësuarit të historisë*. Tiranë: SHBLU.
- SCHWARZ, D. Sutton. (2013). Routledge: Center for Contemporary Cultural Studies.
- META, B. et al. (2008). *Historia e popullit shqiptar: për klasën e 9-të të shkollës 9-vjeçare*. Tiranë: Uegen.
- META, B. et al. (2009). *Historia e popullit shqiptar 12*. Tiranë: Uegen.
- POPPER, K. (2003). *Mjerimi i historicizmit*. Tiranë: Onufri.
- SINANI, Gj. (1999). *Hyrje në filozofinë e historisë*. Tiranë: SHBLU.
- SHAHU, A. (2008). "Pavarësia në këndvështrimin e historiografisë shqiptare (1945-1990)". *Pavarësia e Shqipërisë dhe sfidat e shtetit shqiptar gjatë shek. XX*, Tiranë: Universiteti i Tiranës, Instituti i Historisë.
- SHEHU, H. A. (2009). "Historia në optikë gjelkokoshësh". *Shekulli*, E martë, 6.10.2015.
- Marrëdhëniet shqiptaro-jugosllave 1945-1948*. (1996). Tiranë: Drejtorja e Përgjithshme e Arkivave.
- THËNGJILLI, P. et al. (2009). *Historia 9: për klasën e 9-të të shkollës 9-vjeçare*. Tiranë: Ideart.
- THËNGJILLI, P. et al. (2011). *Historia e shqiptarëve XII: për klasën e 12-të të arsimit të mesëm të përgjithshëm*. Tiranë: Pegi.
- THËNGJILLI, P. et al. (2012). *Historia 9: për klasën e 9-të të arsimit 9-vjeçar*. Tiranë: Pegi.
- XHELILI, Q. (2001). *Didaktika e historisë*. Tiranë: SHBLU.
- ZOTAJ, B. i KASMI, M. (2012). *Historia e popullit shqiptar: për klasën e 9-të të shkollës 9-vjeçare*. Tiranë: Filara.

Esilda Luku

Faculty of Political Sciences and Law
University "Aleksandër Moisiu", Durrës, Albania

Albanian-Yugoslav relations (1945-1948) and their presentation in school history textbooks

Abstract:

This paper aims to analyze the economic and political relations between Albania and Yugoslavia after the Second World War and their presentation on primary and secondary school history textbooks, by offering comparative approach of the way Albanian-Yugoslav relations are treated by different schools of historiography. On July 9, 1946 the Treaty of Friendship, Cooperation and Mutual Assistance was signed between the Albanian Prime Minister, Enver Hoxha and the Foreign Minister of Yugoslavia, Stanoje Simic. According to it, the two countries would take the necessary measures to ensure their independence and territorial integrity in case of aggression. They engaged to collaborate for the protection of international peace and security in conformity with the principles of the United Nations and confirmed their friendship by furthering the economic and cultural cooperation. The textbooks authors described the bilateral relationship as a result of the political intentions of Beograd to turn Albania into the seventh republic of Yugoslavia. It was perceived as "the other" in regard to Yugoslav efforts to exploit the weakness of the Albanian state and the risk of domination by a foreign power, claiming to represent it diplomatically. The inclusion of Albania in the Yugoslav Federation was argued in favor of solving the difficult problem of ethnic Albanians in the Yugoslavian state. Tito insisted on the impossibility to recognize the rights of Kosovo to self-determination because of the strengthening of Serb reaction. Due to the Yugoslav pressure, the Albanian leadership under the direction of Enver Hoxha was declared against the unification of Kosovo and Albania. History schoolbooks of both socialist and post-socialist period described the deterioration of the bilateral relations when the Albanian delegation headed by Enver Hoxha and the Soviet government ended an agreement in Moscow for the development of agriculture and industry and Albania received a Soviet loan. The Yugoslav leadership accused the Central Committee of the Albanian Communist Party of the anti-Yugoslav position, putting under pressure the government of Tirana. But it was the information about the Soviet Union Central Committee's letters, criticizing the Yugoslav leadership for its domestic and foreign policy in deviation from the Marxist principles that helped the Albanian government deal with the pressure of Yugoslav authorities. It adopted unanimously the resolution of the Information Bureau of the Communist Parties, which broke off the Yugoslav-Albanian diplomatic relations in 1948 and shifted to the pro-Soviet orientation of the Albanian government.

Key words:

history textbooks, Albanian-Yugoslav relations, economic and political agreements, ethnocentrism, political narrative

